

Munich Personal RePEc Archive

Legal regulation and characteristics of social security intermediaries in the state social security

,

(New Bulgarian University - Sofia)

2015

Online at <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/113754/>
MPRA Paper No. 113754, posted 19 Jul 2022 04:42 UTC

ПРАВНА УРЕДБА И ХАРАКТЕРИСТИКА НА ОСИГУРИТЕЛНИТЕ ПОСРЕДНИЦИ В ДЪРЖАВНОТО ОБЩЕСТВЕНО ОСИГУРЯВАНЕ

Ивайло Стайков

I. Правното понятие „осигурителен посредник” и неговото видово деление

Осигурителният посредник е правен субект, който е субект на осигурителното право, но не е субект на осигурително правоотношение. [1] Понятието „осигурителен посредник” е обобщаващо, като в него се включва всеки правен субект, който по някакъв начин участва в провеждането (осъществяването) на общественото осигуряване. [2] Той посредничи между субектите на осигурителните правоотношения и по този начин спомага за реализацията на самите осигурителни правоотношения. Посредничеството се отнася както по отношение упражняването на субективни осигурителни права, така и по отношение на изпълнението на юридически задължения. В някои хипотези осигурителният посредник не посредничи пряко при реализацията на осигурително правоотношение, а само по отношение на дейността на една от страните му – осигурителния орган. Но и в тези случаи е налице посредничество, доколкото правната уредба е създадена с цел максимална защита на правата и интересите на осигурените лица.

Правоотношението, което се създава при разглежданото посредничество по своята правна същност не е осигурително правоотношение. Страни по това правоотношение са осигурителния посредник и друг субект на осигурителното право, който е субект на осигурително правоотношение. Най-често това е осигурителният орган. Затова осигурителният посредник няма субективни осигурителни права и/или юридически задължения от осигурителноправно естество. Предметът на това специфично правоотношение е посредничество при провеждането (осъществяването) на общественото осигуряване.

Осигурителният посредник като субект на осигурителното право има определена от правния ред отраслова правосубектност. Правното качество „осигурителен посредник” е вторично и се наслажда върху някакво друго първично правно качество. Така осигурителният посредник е правен субект с многоотраслова правосубектност (полисубектност) като в случая ни интересува неговата осигурителноправна правосубектност. От това принципно положение има едно единствено изключение – това е осигурителната каса. Тя е субект само и единствено на осигурителното право и затова това правно качество за нея е първично. [3]

Осигурителните посредници в държавното обществено осигуряване (ДОО) и в допълнителното социално осигуряване имат различна правно-организационна форма, различни юридически характеристики, различни конкретни функции при провеждането на съответната форма на обществено осигуряване. При анализа на позитивно-правната уредба се разкрива видовото многообразие на осигурителните посредници в държавното обществено осигуряване и в допълнителното социално осигуряване.

II. Общи положения относно осигурителните посредници в държавното обществено осигуряване

Повечето осигурителни посредници в ДОО са частноправни субекти (осигурителна каса, пощенска станция като териториално поделение на „Български пощи“ ЕАД, търговска банка, изпълнител на дейността по профилактика и рехабилитация). Националната агенция за приходите (НАП) е държавен орган в държавния апарат на изпълнително-разпоредителната държавна власт. [4] По правило осигурителният посредник е правен субект от категорията на юридическите лица, но осигурителната каса е неперсонифицирано правно образование. Има осигурителни посредници, които участват в провеждането само на краткосрочното ДОО (изпълнител на дейността по профилактика и рехабилитация), и такива, които имат функции както в краткосрочното, така и в дългосрочното (пенсионното) ДОО (напр. търговска банка, чрез която се изплащат паричните обезщетения при временна неработоспособност, трудоустрояване, майчинство, както и за безработица, но е възможно изплащане и на пенсии и добавките към тях). Дейността на някои осигурителни посредници е свързана с осигурителното натрупване (набирането на средства в осигурителните фондове чрез задължителни осигурителни вноски), а на други – с осигурителното потребление (изплащане на различни видове осигурителни обезпечения по краткосрочното и по дългосрочното ДОО).

Един правен субект придобива статуса на осигурителен посредник в ДОО тогава, когато бъде уреден от правната норма като такъв. Правомощията на осигурителните посредници в ДОО по правило и в преобладаващия брой хипотези произтичат пряко по силата на закона (*ex lege*). [5] Единствено при изпълнителя на дейността по профилактика и рехабилитация това правно качество възниква по силата на сложен смесен фактически състав – индивидуален административен акт (решение на Надзорния съвет на НОИ) и облигационен договор. [6]

Въз основа на правната уредба в действащото позитивно право, в следващите редове ще се направи правна характеристика на различните осигурителни посредници в държавното обществено осигуряване. [7]

III. Осигурителна каса

1. Правната фигура на осигурителната каса е създадена за първи път с чл. 11 от Наредбата за общественото осигуряване на лицата, упражняващи свободна професия или търговия или работещи без трудово правоотношение (обн., ДВ, бр. 58 от 17.07.1992 г., изм. и доп., отм., бр. 21 от 17.03.2000 г., в сила от 1.01.2000 г.). Още с приемането на този подзаконов нормативен акт се допуска правната грешка относно правната природа на осигурителната каса. В разпоредбата е посочено, че определени осигурени лица могат да образуват осигурителни каси за провеждане на осигуряването, които се регистрират в районните управления „Социално осигуряване” като осигурители. От една страна ясно е посочена ролята на осигурителната каса – „провеждане на осигуряването”, а от друга страна самият нормотворец еднозначно определя осигурителната каса като осигурител на своите членове (осигурителната каса се регистрира като осигурител). Необходимо е да се отбележи, че до 2000 г. осигурителната каса няма правна регламентация на законово ниво. Правната уредба в цитираната наредба беше първична.

С приемането на КСО (с първоначално наименование КЗОО) в края на 1999 г. правната фигура на осигурителната каса се запази, като вече има по-разгърната позитивноправна уредба. Към днешна дата тази правна уредба се съдържа в чл. 8 КСО и в Наредбата за осигурителните каси (НОК), приета с ПМС № 89 от 2001 г. (обн., ДВ, бр. 37 от 2001 г., изм. и доп.). Видно е, че правната уредба е многостепенна – закон и подзаконов нормативен акт.

Съгласно чл. 3, ал. 1 НОК осигурителните каси действат като осигурител за своите членове – самоосигуряващи се лица, и за наетите от членове на касата лица – по трудово или без трудово правоотношение. Вярно е, че редакцията на разпоредбата е малко променена (осигурителната каса действа като осигурител), но по същество смисълът е идентичен с този по отменената правна уредба. Отново въпросната правна грешка се повтаря в подзаконовата правна уредба, като особеността е тази, че вече в нормативен акт с ранг на закон ясно е посочено кой е осигурител – чл. 5 КСО. В чл. 8 КСО, където се съдържа законовата уредба на осигурителната каса, не е посочено, че тя е осигурител. Уредено е, че „осигурителните каси провеждат осигуряването на своите членове” (чл. 8, ал. 1, изр. второ КСО). Налице е противоречие между разпоредба на подзаконов нормативен акт с разпоредба на закон относно определянето на правната природа на осигурителната каса. Необходима е промяна на разпоредбата на чл. 3, ал. 1 НОК като посочената правна грешка бъде отстранена.

Именно правната грешка в позитивноправната уредба (и преди и след приемането на КСО) доведе до нейното възприемане в правоприлагането и в правната наука. Непосредствено след приемането на

КСО (с първоначално наименование КЗОО) проф. В. Мръчков изказва становището, че осигурителната каса е „орган за провеждане на задължителното ДОО на определен кръг осигурени лица”, без да се посочва правната същност и правната характеристика на този правен субект. [8] Във второто издание на курса си по осигурително право проф. В. Мръчков приема, че осигурителната каса е осигурител. [9] В решение № 7110 от 16.07.2002 г. на ВАС, I-во отд. по адм. дело № 4575 от 2001 г. се излагат аргументи, че осигурителната каса не е осигурител при действието на правната уредба преди приемането на КСО. В правната литература е застъпена и тезата, че осигурителната каса е осигурителен представител и на двете страни по съответните осигурителни правоотношения – осигурено лице (член на касата) или осигурител и осигурителния орган. [10] С течение на времето се наложи становището, че осигурителната каса е осигурителен посредник между самоосигуряващите се лица и осигурителите, от една страна, и осигурителния орган, от друга, който посредник събира осигурителните вноски и ги внася чрез НАП в съответните осигурителни фондове на НОИ. [11]

Правомощията на осигурителната каса като осигурителен посредник в ДОО произтичат *ex lege*. Те са изчерпателно уредени в чл. 8, ал. 1 и 2 КСО и в чл. 8 НОК. Това е единственият осигурителен посредник, за който това правно качество е първично и тя е субект само на осигурителното право.

Осигурителната каса е неперсонифицирано правно образование и това е единственото и голямо изключение в цялото обществено осигуряване (основно и допълнително). За да започне дейността си осигурителната каса не само трябва да се образува (да се създаде), но и да се регистрира (по отменената правна уредба в районното управление „Социално осигуряване”, а по действащата правна уредба – в териториалната дирекция на НАП). Но регистрацията на осигурителната каса не води до възникване на правосубектност. Самият закон използва понятието „членове на касата”, но това не е типичният членски (персонален) състав на едно корпоративно юридическо лице. По правната си природа осигурителната каса по чл. 8 КСО прилича на договора за гражданско дружество по чл. 357-364 от Закона за задълженията и договорите. Въпреки това се приема, че е осигурителен посредник, т.е. субект, който участва в провеждането на ДОО. Осигурителната каса е неперсонифицирана форма на обединяване на лица и имущество (събиране на осигурителни вноски) с цел извършване на конкретна, правно-регламентира дейност – провеждане на ДОО на определени осигурени лица („на своите членове” с думите на закона). Може да се приеме, че в осигурителното право осигурителната каса има фингирана правосубектност, подобна на тази на гражданското дружество като данъчно задължен субект (ДОПК, ЗКПО, ЗДДС) и субект на стопанското

законодателство (като предприятие по ЗЗК). В действителност проблемът е по-общ и същностен не само за осигурителното право, но и за цялото действащо обективно право, и се свежда до това как може едно неперсонифицирано социално образование да бъде страна по правоотношение, без има правосубектност?

2. Осигурителната каса е осигурителен посредник при реализацията на осигурителното правоотношение между осигурителите (самоосигуряващите се лица) и осигурителния орган. Нейната посредническа дейност е свързана с осигурителното натрупване (набирането на средства в осигурителните фондове чрез задължителни осигурителни вноски). Съгласно чл. 8, ал. 2, т. 1 КСО тя събира и превежда (внося) в законоустановените срокове дължимите осигурителни вноски за ДОО по съответните сметки на компетентната териториална дирекция на НАП (вж. и чл. 7, ал. 4 и ал. 7 КСО).

Осигурителната каса посредничи и при осигурителното потребление – при реализацията на осигурителното правоотношение между осигурените лица (самоосигуряващите се лица) и осигурителния орган. Осигурителното посредничество се изразява в това, че осигурителната каса предоставя в съответното ТП на НОИ необходимите документи за изплащане на паричните обезщетения и помощи от ДОО (чл. 8, ал. 2, т. 2 КСО).

Съгласно чл. 8, ал. 2, т. 3 КСО осигурителната каса оформя и съхранява документите, свързани с осигуряването на членовете на касата. Тази фактическа и правна дейност на осигурителната каса е свързана с осигурителното посредничество при реализацията и двете осигурителни правоотношения – правоотношението между осигурителя (самоосигуряващото се лице) и осигурителния орган и правоотношението между осигуреното лице (самоосигуряващото се лице) и осигурителния орган. Документите, които се оформят и съхраняват (банкови и други документи във връзка с внасянето на задължителните осигурителни вноски; документи за изплащане на паричните обезщетения и помощи от ДОО; осигурителни книжки; ведомости за заплати; граждански договори и счетоводни документи за изплатени възнаграждения) са свързани както с изпълнение на осигурителни задължения, така и с упражняването на осигурителни права. Следователно посредническата дейност на осигурителната каса е свързана с правата и задълженията и на трите субекта на осигурителните правоотношения – осигурител, осигурено лице (самоосигуряващо се лице) и осигурителния орган.

IV. Националната агенция за приходите

Със Закона за Националната агенция за приходите (обн., ДВ, бр. 112 от 2002 г., изм. и доп.) беше създаден единен държавен орган за събиране на данъците и осигурителните вноски (чл. 3 от закона). С влизането в сила

на 1 януари 2006 г. на Данъчно-осигурителния процесуален кодекс (обн., ДВ, бр. 105 от 29.12.2005 г., изм. и доп.) на НАП се възложи като компетентност събирането на задължителните осигурителни вноски за ДОО и за ДЗПО. Националната агенция за приходите не е осигурителен орган, а е само осигурителен посредник между осигурителя и осигурителния орган. Осигурителните вноски постъпват в патримониума на осигурителния орган, а не в патримониума на НАП. Националната агенция за приходите също така не управлява набраните по набирателните сметки средства, а само ги превежда на осигурителния орган. Тя не дължи никакви осигурителни плащания на осигурените лица, а това е определящ белег на осигурителния орган. [12]

Правомощията на НАП в материята на провеждането на ДОО и ДЗПО произтичат *ex lege*, като това в случая е пряко следствие от положението, че НАП е държавен орган, част от държавния апарат на изпълнително-разпоредителната държавна власт.

V. Пощенска станция

Съгласно чл. 50, ал. 1 и чл. 51-63 от Наредбата за пенсиите и осигурителния стаж (НПОС) пенсиите и добавките към тях по ДОО се изплащат чрез пощенските станции в страната. Пощенските станции са териториални поделения (част от пощенската мрежа) на търговското дружество „Български пощи“ ЕАД, което по силата на закона (чл. 24, ал. 1 от Закона за пощенските услуги) има статута на основен пощенски оператор в страната. В правната литература е посочено, че пощенските станции действат като представител на осигурителния орган, т.е. на НОИ. [13] Дейността на пощенските станции при провеждането на ДОО не е изградена върху идеята на представителството. Няма упълномощаване (договорно представителство), нито може да се говори за законно представителство. Пощенската станция (дори е по-правилно търговското дружество „Български пощи“ ЕАД чрез своята пощенска мрежа) е осигурителен посредник между пенсионния орган и пенсионера при реализацията на пенсионното правоотношение (специфично осигурително правоотношение в дългосрочното ДОО). [14] Правното качество на осигурителен посредник за пощенската станция възниква *ex lege*. Правомощията на пощенската станция като осигурителен посредник в дългосрочното (пенсионно) ДОО са изрично уредени в нормативен акт.

Пощенските станции са осигурителен посредник и при реализацията на осигурителното правоотношение между осигурител и осигурителен орган и в една частна хипотеза, уредена в чл. 7, ал. 10 КСО. Осигурителите, които нямат банкова сметка, внасят осигурителните вноски в брой в банките и в пощенските клонове и станции по съответната сметка на ДОО и на ДЗПО.

VI. Търговска банка

Търговските банки също участват в провеждането на ДОО в качеството им на осигурителен посредник. Тяхното правно качество на осигурителен посредник в ДОО разкрива някои особености в различните хипотези.

1. Съгласно чл. 29, ал. 1 КСО банките, обслужващи сметките на НОИ, се определят от Министерството на финансите и Българската народна банка. От определените от Българската народна банка и Министерството на финансите банки надзорният съвет на НОИ избира банките, които имат право да обслужват сметките на НОИ. В случая банките нямат пряко участие в реализацията на каквото и да било осигурително правоотношение. Банката действа като юридическо лице, което извършва публично привличане на влогове или други възстановими средства и предоставя кредити или друго финансиране за своя сметка и на собствен риск (чл. 2, ал. 1 от Закона за кредитните институции). Въпреки това може да се приеме, че и в тази хипотеза банката е осигурителен посредник в ДОО. Особеността в случая по отношение на правното положение на банките като осигурителен посредник е, че те не посредничат между страните по осигурително правоотношение, а по отношение дейността на само една от страните – на осигурителния орган в ДОО – НОИ. Осигурителният закон е създал една правна гаранция за надеждността на съхранението на паричните средства на осигурителния орган, като е посочил начина, по който се определя банковото обслужване на НОИ. Макар и косвено банките посредничат при провеждането на ДОО, доколкото надеждното съхранение на паричните средства по фондовете на осигурителния орган е една от гаранциите за финансовата стабилност на цялата осигурителна система, а това несъмнено има пряко отношение към реалността на правата и интересите на осигурените лица.

2. Банките са осигурителен посредник при реализацията на осигурителното правоотношение между осигурител и осигурителен орган, като участват в набирането на средства по съответните фондове на НОИ (осигурително натрупване). Осигурителните вноски за ДОО и за ДЗПО се внасят чрез банките чрез прехвърляне от собствената сметка по съответната сметка на компетентната териториална дирекция на НАП (чл. 7, ал. 7 и 8 КСО). Осигурителите, които нямат банкова сметка, внасят осигурителните вноски в брой в банките по съответната сметка на ДОО и на ДЗПО (чл. 7, ал. 10 КСО). [15]

3. Банките са осигурителен посредник в краткосрочното ДОО при изплащането на паричните обезщетения за временна неработоспособност, трудоустрояване, бременност и раждане и за отглеждане на малко дете, обезщетението за безработица, както и осигурителните помощи по ДОО. Съгласно чл. 40, ал. 3, изр. първо КСО и чл. 54ж, ал. 3 КСО този вид осигурителни обезпечения по краткосрочното ДОО се изплащат от НОИ на

осигурените лица по декларирана от тях лична банкова сметка. [16] Като осигурителен посредник в случая банките посредничат за реализацията на осигурителното правоотношение между осигурителен орган и осигурено лице във фазата му на осигурително потребление.

4. Банките участват като осигурителен посредник и в дългосрочното (пенсионно) ДОО, защото чрез тях също могат да се изплащат пенсии и добавките към тях (чл. 50, ал. 1 НПОС). По писмено заявление на пенсионера до ТП на НОИ, което изплаща пенсията му, тя се превежда по разплащателна или спестовна безсрочна лична сметка в посочена от него банка (чл. 67, ал. 1 НПОС). В тази хипотеза търговската банка е осигурителен посредник между пенсионния орган и пенсионера при осъществяването на пенсионното правоотношение.

5. В правната литература е посочено, че банките, подобно на пощенските станции, действат от името и за сметка на осигурителния орган, т.е. като негов представител. [17] По-горе вече се направиха възражения срещу тази теза. Тук следва да се допълни, че при набирането на средствата по фондовете на НОИ и тези по ДЗПО, банката не е представител, нито на осигурителя, който внася осигурителните вноски, нито на НАП, който ги събира, нито на осигурителния орган (НОИ, респ. осигурително дружество за ДЗПО), в чийто патримониум постъпват като приход осигурителните вноски. Търговската банка е осигурителен посредник. Всъщност реализацията на осигурителното правоотношение между осигурителя (самоосигуряващото се лице) и осигурителния орган по действащото законодателство се осъществява чрез участието на два осигурителни посредника – банка и НАП.

Правното качество на осигурителен посредник в ДОО за търговската банка възниква *ex lege*. [18] Правомощията и юридическите задължения на банката като осигурителен посредник при реализацията на осигурителното правоотношение между осигурителя (самоосигуряващото се лице) и осигурителния орган, като и тези при изплащане на съответните осигурителни обезпечения по краткосрочното и дългосрочното (пенсионно) ДОО (осигурителното правоотношение между осигуреното лице (самоосигуряващото се лице) и осигурителния орган, респ. пенсионното правоотношение) са изрично уредени в нормативен акт. [19]

VII. Изпълнител на дейността по профилактика и рехабилитация

Съгласно чл. 13в, ал. 4 КСО дейността по профилактика и рехабилитация на осигурените лица се извършва от юридически лица, определени чрез избор по съответна процедура. Законната разпоредба е лаконична, като при това не е редактирана по най-добрия начин. В нея се съдържа и законова делегация за приемане на подзаконов нормативен акт – наредба – от надзорния съвет на НОИ. Това е една от хипотезите на

възложена от закона нормотворческа компетентност на надзорния съвет на НОИ. Въз основа на законовата делегация е приета Наредба № 1 от 13.02.2007 г. за ползване и изплащане на паричните помощи за профилактика и рехабилитация (обн., ДВ, бр. 17 от 23.02.2007 г., изм. и доп.). В подзаконовия нормативен акт се съдържа по същество правната уредба на изпълнителите на дейността по профилактика и рехабилитация (чл. 18-30). Следователно правната уредба на този осигурителен посредник в ДОО е многостепенна – закон и подзаконов нормативен акт.

Изпълнителят на дейността по профилактика и рехабилитация има правното качество на осигурителен посредник само и единствено в краткосрочното ДОО при реализацията на осигурителното правоотношение между осигурителен орган и осигурено лице във фазата му след настъпил осигурителен случай. Той посредничи при осъществяването на субективното материално право на парична помощ за профилактика и рехабилитация като вид осигурително обезпечение по краткосрочното ДОО (чл. 11, ал. 1, т. 2, б. „б”, чл. 12, ал. 1, т. 2, чл. 13а, т. 2, б. „б” и чл. 13в КСО). [20]

Правното качество на осигурителен посредник възниква от сложен смесен фактически състав. Първият елемент е решение на Надзорния съвет на НОИ за определяне на изпълнителите на дейността по профилактика и рехабилитация за съответната календарна година. По правната си същност това решение е индивидуален административен акт по смисъла на чл. 21, ал. 1 АПК. Аргумент за тази теза е, че по изричното разпореждане на закона, това решение на Надзорния съвет на НОИ не подлежи на обжалване (чл. 36, ал. 1, т. 12 in fine КСО). [21] Вторият елемент от фактическия състав е облигационен договор (чл. 29 от Наредбата). Най-характерната особеност на този договор е неговия срочен характер – той се сключва за срок до 31 декември на всяка календарна година. Именно от този сложен фактически състав възникват и правомощията на изпълнителя на дейността по профилактика и рехабилитация като осигурителен посредник. Това е съществена особеност, която го отличава от всички останали осигурителни посредници в ДОО. По изричната разпоредба на чл. 13в, ал. 4 КСО изпълнител на дейността по профилактика и рехабилитация може да бъде само и единствено юридическо лице. Следователно такъв осигурителен посредник в ДОО не може да бъде физическо лице, напр. едноличен търговец.

БЕЛЕЖКИ:

[1] Необходимо е да се прави разграничение между понятията „субект на осигурителното право” и „субект на осигурително правоотношение”. Първото понятие е по-широко в съдържателно отношение от второто. Всеки субект на осигурително правоотношение е и

субект на осигурителното право, но не всеки субект на осигурителното право е субект на някакво осигурително правоотношение.

За субектите на осигурителните правоотношения (в общественото осигуряване и в здравното осигуряване) вж. **Кацаров, Ив.** Обществено осигуряване на работниците и служителите. С.: Наука и изкуство, 1957, с. 139-156; **Радоилски, Л.** Трудово право на Народна република България. С.: Наука и изкуство, 1957, с. 654-659, 660, 668-675; **Йосифов, Н.** Осигурително право. С.: Албатрос, 1997, с. 74-89; **Средкова, Кр.** Осигурително право. 4. изд. С.: Сиби, 2012, с. 209-321, 534-540; **Мръчков, В.** Осигурително право. 6. изд. С.: Сиби, 2014, с. 96-102, 119-133, 449-455.

[2] Понятието „осигурителен посредник” е както легално (осигурителният посредник по чл. 123г КСО), така и доктринално понятие. Осигурителният посредник по чл. 123г КСО е единственият осигурителен посредник в осигурителното право (в частта на общественото осигуряване), който самият закон определя и наименува именно като такъв. Наименованието на правния субект е легално установено и предпоставя и определянето на неговата правна същност. „Осигурителен посредник” като доктринално понятие се използва в осигурителноправната литература при правната характеристика на осигурителната каса и НАП. Вж. **Социално осигуряване 2007. Под ред. на Й. Христосков.** С.: ИК „Труд и право”, 2007, с. 676-679; **Средкова, Кр.** Осигурително право. 4. изд. Цит. съч., с. 254, 267, 269-270; **Мръчков, В.** Осигурително право. 6. изд. Цит. съч., с. 132-133.

[3] За правната характеристика на осигурителния посредник вж. подробно **Стайков, Ив.** Осигурителният посредник като субект на осигурителното право. – В: *Актуални проблеми на трудовото и осигурителното право.* Том VI. Българското трудово и осигурително право – мит и реалност. С.: УИ „Св. Кл. Охридски”, 2013, с. 108-112.

[4] За правната същност, функциите и правомощия на Националната агенция за приходите вж. **Стоянов, Ив.** Финансово право. Обща и специална част. 2. изд. С.: Феня, 2013, с. 38-43; **от него:** Данъчно право и данъчен процес. С.: Феня, 2012, с. 29-34.

[5] За използването на латинския израз *ex lege* (по право, от закона, по силата на закона) и за принципното положение, че няма и не може да има субективни права, задължения и правоотношения без юридически факти, които да са ги породили вж. **Таджер, В.** Гражданско право на НРБ. Обща част. Дял II. С.: Наука и изкуство, 1973, с. 166; **Павлова, М.** Гражданско право. Обща част. Том II. С.: Софи-Р, 1996, с. 39. Тезата, че правната норма може сама да породи правни последици без осъществяването на юридически факт се приема от проф. Ж. Сталев. Вж. **Сталев, Ж.** Правни норми и юридически факти. – Социалистическо право, 1984, № 11, с. 3 и сл.

[6] В допълнителното социално осигуряване, освен нормативната уредба на осигурителния посредник, отделни аспекти от негова дейност при осъществяване на осигуряването се уреждат и в облигационен договор. При банката-попечител (чл.123а КСО), инвестиционния посредник и инвестиционния консултант (чл. 123в КСО) като осигурителни посредници в допълнителното пенсионно осигуряване има тази правна особеност, че те не посредничат между страните по осигурително правоотношение, а по отношение дейността на само една от страните – на осигурителния орган (пенсионноосигурителното дружество). За видовете осигурителни посредници в допълнителното социално осигуряване вж. **Стайков, Ив.** Осигурителни посредници в допълнителното социално осигуряване. Научен доклад, изнесен пред Годишната университетска научна конференция на Национален военен университет „Васил Левски”, гр. Велико Търново, 3-4 юли 2014 г. Научният доклад ще бъде отпечатан в сборник с доклади от научната конференция.

[7] Научното изследване е съобразено с действащото българско законодателство към 12 юни 2015 г.

[8] **Мръчков, В.** – В: *Мръчков, В., А. Василев, И. Шотлеков, Е. Мингов. Коментар на Кодекса за задължително обществено осигуряване.* С.: ИК „Труд и право”, 2000, с. 54.

[9] **Мръчков, В.** Осигурително право. 2. изд. С.: Сиби, 2001, с. 134. Впоследствие авторът се присъедини към тезата, че осигурителната каса е посредник. **Мръчков, В.** Осигурително право. 6. изд. Цит. съч., с. 132-133.

[10] **Филипова, Т.** Правен режим на осигурителната каса. – Правна мисъл, 2003, № 4, с. 30.

[11] **Социално осигуряване 2007.** Цит. съч., с. 676-679; **Средкова, Кр.** Осигурително право. 4. изд. Цит. съч., с. 254 и с. 267; **Стайков, Ив.** Осигурителният посредник като субект на осигурителното право. Цит. съч., с. 112-114; **Мръчков, В.** Осигурително право. 6. изд. Цит. съч., с. 132-133.

[12] Така и **Средкова, Кр.** Осигурително право. 4. изд. Цит. съч., с. 269-270.

[13] Така **Средкова, Кр.** Осигурително право. 4. изд. Цит. съч., с. 268. Професор Кр. Средкова посочва също, че в осъществяването на общественото осигуряване участват и лицензирани пощенски оператори. По силата на съответните разпоредби от НПОС това се отнася само и единствено за пощенските станции, които са териториални поделения на основния пощенски оператор „Български пощи” ЕАД, но не и за други лицензирани пощенски оператори. Вярно е, че това не е уредено по най-удачния начин в НПОС, поради което е необходимо съответно прередактиране на разпоредбата на чл. 50, ал. 1 от този подзаконов нормативен акт.

[14] Вж. подробно **Стайков, Ив.** Пенсионно правоотношение – същност и правна характеристика. – В: *Юбилеен сборник, посветен на 80-годишнината на проф. д.ю.н. Васил Мръчков*. С.: ИК „Труд и право”, 2014, с. 427-446.

[15] В продължение на повече от десет години съществуваше правна уредба на имуществени санкции на банките в качеството им на осигурителен посредник при набиране на средствата по ДОО. При неизпълнение на възложените им от закона правни задължения в тази насока беше предвидена имуществена санкция като вид административнонаказателна и финансовоправна санкция, независимо от административнонаказателната отговорност на виновните длъжностни лица (вж. чл. 111 КСО, отм.). При една от промените на КСО през 2012 г. (ДВ, бр. 94 от 2012 г.) разпоредбата на чл. 111 КСО беше отменена, като отмяната е в сила от 1.01.2013 г.

[16] До края на 2008 г. паричните обезщетения за безработица се изплащаха от ТП на НОИ чрез пощенските станции в страната по постоянния адрес на безработното лице (вж. старата редакция на чл. 11 от Наредбата за отпускане и изплащане на паричните обезщетения за безработица).

[17] Така **Средкова, Кр.** Осигурително право. 4. изд. Цит. съч., с. 268.

[18] Срв. с банката-попечител в допълнителното социално осигуряване. Банката-попечител е осигурителен посредник при провеждането на допълнителното пенсионно осигуряване. Ролята на този осигурителен посредник е да съхранява всички финансови и нефинансови активи на ФДПО.

Правното качество „осигурителен посредник” е вторично правно качество за банката. Тя става попечител на ФДЗПО и на ФДДПО, при наличието на две предпоставки, които са елементите от сложния фактически състав, от който възниква вторичното ѝ правно качество.

Търговската банка трябва да бъде включена в нарочния списък, който се утвърждава от БНБ съгласувано с КФН (чл. 123б, ал. 12 КСО). Включването в списъка става със заповед, издадена от подуправителя на БНБ, ръководещ управление „Банков надзор”, въз основа на постъпило заявление и след извършване на преценка за наличието на всички нормативни предпоставки за това. Следователно първият елемент от сложния фактически състав е индивидуален административен акт по смисъла на чл. 21, ал. 1 АПК – заповед на подуправител на БНБ.

Вторият елемент от сложния фактически състав е договор за попечителски услуги между пенсионноосигурително дружество и банка-попечител (чл. 123а, ал. 1 и 123б КСО). След сключването на този договор банката-попечител става осигурителен посредник и изпълнява ролята си на такъв при провеждането на допълнителното пенсионно осигуряване.

Вж. подробно за банката-попечител **Стайков, Ив.** Търговската банка като осигурителен посредник в българското обществено осигуряване. – В: *Сборник доклади от Годишна университетска научна конференция на Национален военен университет „Васил Левски“*, 27-28 юни 2013 г. Том 8 – Научно направление „Социални, стопански и правни науки“, Велико Търново: Издателски комплекс на НБУ, 2013, с. 119-121.

[19] Правата и задълженията на банката като осигурителен посредник не трябва да се смесват с правата и задълженията ѝ в нейното първично правно качество на банка като акционерно търговско дружество и финансова институция. Договорните отношения между банката и осигурителя (самоосигуряващото се лице) и банката и осигуреното лице (пенсионер) стоят на различна плоскост от осигурителното посредничество. Друг е въпросът, че поради императивния характер на изискването задължителните осигурителни вноски да се внасят по банков път, както и осигурителните обезпечения да се получават по декларирана банкова сметка, осигурителите и осигурените лица на практика са задължени да открият банкова сметка, т.е. да имат договорни отношения с търговска банка.

[20] За правната същност и правните белези на помощта за осъществяване на профилактика и рехабилитация вж. **Мръчков, В.** Осигурително право. 6. изд. Цит. съч., с. 267; **Средкова, Кр.** Осигурителни помощи. – Съвременно право, 2007, № 6, с. 7-18; от нея: Осигурително право. 4. изд. Цит. съч., с. 378-382; **Социално осигуряване 2006.** Под ред. на **Й. Христосков.** С.: ИК „Труд и право“, 2006, с. 776-779.

[21] Това правомощие на Надзорния съвет на НОИ е създадено с допълнението на КСО ДВ, бр. 107 от 2014 г. и е в сила от 1 януари 2015 г. До тогава управителят на НОИ със свое решение обявяваше избраните юридически лица-изпълнители на дейността по профилактика и рехабилитация, което решение по правната си същност също беше индивидуален административен акт по смисъла на чл. 21, ал. 1 АПК (арг. и от чл. 28, ал. 3 от Наредбата).